

גליון
באר
הברכה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

לד לד

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת לך לך

- א לא תאמר אני העשרתי - אין הפרנסה מ'משלח היד' אלא משמים
- ג בה' בטחתי לא אמעד - ע"י האמונה והבטחון ילך לבטח דרכו
- ד עיני תמיד אל ה' - אל יתייאש מן הרחמים ומן הישועה
- ט בידך הכל - העמידה בנסיון מטה לטובה אותו ואת כל העולם
- יב תיכון תפילתי - אין כוחנו אלא בפה
- יג על העין בדרך - שכר טוב ליראיו ובפרט בעניין שמירת עיניים
- יד מתלמידיו של אברהם אבינו - אהבת חסד ומידות טובות
- טו אל נא תהי מריבה - שלא תפרה ותרבה אש המחלוקת
- טז יבקש את הנרדף - הזהירות שלא לפגוע בזולתו ומעלת הנרדפים

פרשת לך לך

לדין, בל נאמר, על ידינו 'אני העשרתי את אדוני על ידי עבודת הפרנסה הנעשה בידיים', כי לא היד ולא המקצוע מפרנסים את האדם, כי אם הקב"ה 'הזן את העולם כולו במובו'.

ביסוד הרברים ביאר בספה"ק 'אגרא דכלה' את הכתוב (יב א) 'לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך', ולחיבת הקודש נעתיק דבריו בהרחבה, וז"ל, בפסוק הזה יש לרמוז רמז מופלג בדרכי

לא תאמר אני העשרתי - אין הפרנסה מ'משלח היד' אלא משמים

בפרשתנו (יד כב-כג), 'ויאמר אברם אל מלך סדום הרימותי ידי אל ה' קל עליון וגו', ולא תאמר אני העשרתי את אברם' (פשטות הכתוב, שאברהם אבינו אמר למלך סדום, אם אקח ממך, סוף דבר שתאמר שאתה העשרתני), אך המלבי"ם ביאר ('התורה והמצוה') ש'לא תאמר' - היינו יד זו (אשר הרימותי) לא תאמר שהיא העשירה אותי על ידי שנלחמה כראוי. כיו"ב ייאמר

א. כתב רבינו יונה (משלי ג ז), 'הנה רוב הספר הזה (ספר משלי) ידבר על תיקון מדות הנפש, ובטרם ידבר עליהם הקדים לדבר בפרשה הזאת (פרק ג) על תיקון דברי השכל, שיאמין בהשי"ת ויבטח בו ולא ישען על בינתו ושלא יהיה חכם בעיניו, וכן כל הפרשה הזאת על האמונה ועל הבטחון, ועל כן הקדים להזהיר על אלה בפרשה הזאת כי שלמות האמונה ראוי להקדים לכל'. ובדבריו מתבאר עוד כי לא לחינם פרשת לך לך נכתבה בתחילת התורה, כי פרשה זו עוסקת בענייני אמונה וכפי שהיה אצל אברהם אבינו ראש המאמינים, ואכן 'שלמות האמונה ראוי להקדים לכל'.

וכבר נודע לשונו של ה'רמב"ם' ('פירוש המשניות' למסכת ברכות), וז"ל. 'כי יקר בעיני ללמד עיקר מעיקרי הדת והאמונה יותר מכל אשר אלמדהו' (נמצינו למדים נוראות, כי כידוע תילי תילין של הלכות לימד אותנו הרמב"ם בספריו, ואעפ"כ - יותר מכל אשר אלמדהו יקר בעיניו ללמד את בני ישראל עיקר אחד מעיקרי האמונה...).

ב. בספר 'חובת הלבבות' (שער הביטחון פ"ז בד"ה וכללו) מביא מעשה בחסיד אחד ששאל את שכנו הסופר שהיה מתפרנס מכתובת ידו - מה שלום פרנסתך, ענהו הסופר, 'שלומי טוב כל עוד ידי שלימה', בערוב היום נגדעה יד הסופר רח"ל, והיה זה עונש על אשר שם בטחונו בכוחו ועוצם ידו שהיא עושה חיל והיא מביאה לו את הפרנסה, ולא האמין כי כל פרנסתו אינה תלויה אלא ב'אחד יחיד ומיוחד'. ואדרבה מידה טובה מרובה, המאמין שה' אלוקיו הוא הנותן לו כח לעשות חיל, יוסיפו לו מן השמים 'ידות' הרבה על פרנסתו בשפע רב.

וכך רמזו ב'דרך צחות', עפ"י לשון חז"ל בהל' הפורים (ירושלמי, מגילה א ד) 'כל הפושט יד נותנים לו', כל הפושט מעל עצמו מחשבות אלו ש'כוחו ועוצם ידו' עשו לו את החיל, זה האיש נותנים לו מן השמים פי כמה וכמה... ג. וכזאת מצינו גם לגבי נח, שרצה לדעת 'האם קלו המים מעל פני האדמה', והאם יבשה הארץ, וישלח את העורב, וכן הוסיף לשלוח את היונה ג' פעמים, ואף הוא עצמו הסיר את מכסה התיבה וראה שחרבו פני האדמה (ח ו-ג), אך כל אלו הפעולות עדיין לא הועילו לו לצאת מן התיבה עד אשר אמר לו אלוקים 'צא מן התיבה'... ללמדנו שכל ההשתדלויות וריבוי הפעולות ה'טבעיות' לא יועילו אפילו משהו, ורק עצת ה' היא תקום (כמובן שאין הדברים אמורים לגבי נח, אלא רק ללמוד לדין את המעשה אשר נעשה).

ד. הרה"ק ממאכניווקא זי"ע עלה לארה"ק מגולת רוסי' ביום ט"ו בשבט שנת תשכ"ד כשהוא מחוסר כל (בגשמיות), מבלי דעת היכן וכיצד יהא בית מדורו, ובתקופה הראשונה התאכסן בבית המלון 'אשל' בעיר תל אביב. לאחר כשבוע השתתף בשמחת נישואי קרובו הרה"צ רבי יהושע טווערסקי בנו של הרה"ק רבי יוחנן מראחמיסטריווקא זי"ע, בהיותו שם ניגש אליו אחד מקרובי משפחתו (שכבר עזב את דרכי החסידות...) והחל מתאונן לפניו וכה אמר לו, אוי, חבל עליכם רבי קדוש, מדוע באתם הנה לארץ הקודש בה מצב הפרנסה קשה מנשוא, פי כמה וכמה עדיף היה אילו הייתם מועידים פניכם לארה"ב 'ארץ השפע' - שם לא הייתם חסרים מאומה...

הביט בו הרבי חריפות, ומנהמת לבו ענהו בקול רם, גשמיות נעמט מען זיך אלייך??? (וכי יש לך אדם הנוטל לעצמו גשמיות...) גשמיות נותן הקב"ה בכבודו ובעצמו... רק ענייני רוחניות יש לאדם להתייגע בעצמו לקנותם, אבל גשמיות הכל תלוי בידי שמים...

באר הפרשה - פרשת לך לך

המוסר, לבל יהיה אדם להוט אחרי סיבות מסוככות להמציא פרנסתו, רק איזה סיבה שתזדמן לו יבטח בשם ה' וישען באלוקיו הממציא לו הסיבה, ולא יאמר כחי ועוצם ידי זרוב השתדלות בסיבות המה היו בעזרי. וחנה אדם כזה יקרא 'עובד עבודה זרה במהרה' (עי' ע"ז ה.), שמשים משען ומשענה לאיזה סיבה מסיבות, ודבר זה גורם לבטל עבודת הבורא ית"ש, כי מחשבתו דבוקה תמיד ומשוטטת בהבלי עולם, ומחשב תמיד בסיבות להמציא פרנסתו ומחיתו וצרכיו, מה שאין בן הבוטח בהש"ת תנוח נפשו וינוחו רעיוניו וכו', כי ישער בדעתו שלא יוסיף ולא יגרע במחשבתו ורעיוניו, רק הכל יהיה כפי גזירת הבורא, על כן יסיר דאגת העולם מלבו. וזה מה שאמר שלמה המלך (משלי יט כא) 'רבות מחשבות בלב איש', ר"ל, האדם בסבלותו רבות

מחשבותיו להשתדל בסיבות להמציא לעצמם אהבת העולם דהיינו עושר וכבוד, ולריק יגעו, כי לא יוסיפו ולא יגרעו בעבודתם דבר, רק 'ועצת ה' היא תקום' על ידי איזה סיבה שיזמין לו הבורא גדולה או קטנה. עכ"ל.

ועפ"ז מבאר בלשון הכתוב ויאמר ה' אל אברם וכו', תיבת 'אברם' ר"ת רבות מחשבות בלב איש, שהקב"ה אומר לך לך מארצך, היינו העניינים הארציים שאתה דבוק בהם - באהבת הממון והתענוגים, ואל תהיה שקוע ברעיונותיך תדיר לדרוך אחריהם, כי לא תוכל להוסיף אפילו במשהו, רק 'אל הארץ אשר אראך' - שהקב"ה כבר ימציא לו דרך וסיבה להתפרנס על ידה".

והעידו רבים ששמעו הדברים יוצאים מפה קדשו שבכל אימת שגונבה אצלם מחשבה בענייני פרנסה 'אילו הייתי עושה כך וכך הייתי מרוויח יותר'... מיד שומעים הם שוב את הכרזתו התקיפה של הרבי גשמיית נעמט מען זיך אליין?? (מתוך הספר לעבדך באמת).

ה. וכה הם דבריו כגחלי אש של הרה"ק ה'באר מים חיים' זי"ע (נח ה) 'מה שנגזר עליו שישתכר ביום זה לא ימלט מהיות לו זה אפילו אם היה מתחבא בחדרי חדרים היה זאת רודפתו אחריו ומשיגו ע"י סיבות שונות המתגלגלות ובאות מסיבת כל הסיבות. וכמו שאנו רואים בחוש אשר דבר המוכן לו לאדם זה ממילא יבוא אליו לביתו על ידי גלגולים שונים אשר לא יבוא בשכל האדם, וכמאמר החכם (ספר הפנינים שער האמונה) אלו היה אחד בורח מטרפו כאשר בורח מן המות היה טרפו רודף אחריו יותר ממנו ולמהר להשיגו יותר. ונמצא, למה יהיה יגע לריק בכל כוחו ובכל היום כולו, מעת האיר פני המזרח עד אישון לילה ואפילה, הלא גם במעט היום אשר ישתדל לצורך פרנסת מזונו ודאי ודאי ישתכר וירוויח כאשר בכל היום כולו, ועי"ש עוד בהמשך דבריו.

ואם ישאל האדם, אם כן מדוע עלי לעשות 'השתדלות' הרי ממילא בא יבוא כל הנקצב לי, אף אנו נענה ונאמר לו, א. היא מצווה בתורה ככל המצוות. ב. שאכן כל עניין ההשתדלות אינו אלא כמבחן לאדם על חוזה ותוקף אמונתו כשבא השפע לידו לאחר 'השתדלותו' - האם הוא מאמין ששפע זה בא לו מידי הבורא יתברך הזן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כינים שלא בזכות השתדלותו כלל וכלל, או שאין אמונתו חזקה כל כך ומדמה בנפשו (אפילו במקצת) שהשתדלותו הריקה עליו השפע. וכן כאשר נרפא החולה תחת ידו של רופא מומחה - הריהו נתון ב'ניסיון' מן השמים לראות האם יחשוב הנה הרופא זה ריפא אותי בטיפולו הראוי ובסממני הרפואה, או שמא יכיר שאין הרופא מרפא ואין הסממנים מועילים, אלא אביו שבשמים מלך רופא נאמן ורחמן שלח רופא פלוני להוציאו ממיטת חליו ע"י אלו הסממנים.

ובזה ביאר הגאון רבי יחזקאל לעווינשטיין זצ"ל מדוע ירד אברהם למצרים, כי עיקר אמונת האדם תחשב לו ע"ש עמידתו בנסיון שלא לחשוב שכוחי ועוצם ידי עשה את החיל ויתגבר לדעת שהכל מה'. ולכן, אדרבה, לגודל אמונתו ובטחונו של אברהם אבינו ידע כי אף ש'ויהי רעב בארץ' הרי שאין הדברים נוגעים אליו, שהרי בוודאי יזמין לו הקב"ה מזונו וכל צרכיו ברווח אף בעת הזאת, אלא שחשב בלבו - אם כן לא יהיה לי כל נסיון ו'עבודת' אמונה, שהרי עין בעין אראה את מציאותו של הבורא והנהגתו בעולם. על כן ארד מצרימה אשר שם יש שפע מזון, ושם אוכל להשריש בליבי את האמונה - שאף בעת שנראה כי סיבה פלונית מביאה לו פרנסתו, אין השפע בא מאליו, אלא בדבר ה' והכל מגיע רק מאתו יתב"ש.

וכן איתא ב'שפת אמת' להרה"ק מבערז'אן זי"ע (ריש פרשת נח) בשם הרה"ק השרף מסטרעליסק זי"ע, שהמאמין שהמים מכבים את האש הוא מחמת כי כך ברא הש"ת בטבע העולם עדיין אין אמונתו 'אמונה שלימה', רק יאמין

באר הפרשה - פרשת לך לך

ג

בה' בטחתי לא אמועד - ע"י האמונה והבטחון ילך לבטח דרכו
בפרשתן (יב ה), 'ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן', ומפרש הרה"ק ה'בת עין זי"ע (ר"ה ואברהם) שבוודאי הוקשה לו לאברהם לעזוב את ארצו ומולדתו ובית אביו בהם הורגל כל ימי חייו, ללכת לארץ נכריה כאשר עדיין אינו יודע אפילו אנה ילך, ומאין היה לו בה כביר כל כך - לעזוב הכל, למקום הלא נודע... אלא שהאמין ובטח בהקב"ה שבוודאי יעשה עמו 'אך טוב וחסד', השליך עצמו ואת יהוה על ה', ובזאת היה בכוחו לקיים רצונו ית' אפילו בדבר שקשה לו, וזהו שאמר הכתוב ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה, כי תיבת 'בטחון' עולה בגמטריא 'חמש ושבעים', וכלומר שהשיג מדרגת הבטחון בצאתו מחרן,

שבכל פעם שהמים נפגשים עם אש חוזר הבורא יתב"ש ומצווה שהמים הללו יכבו אש זו... ובלא זה לא היו מכביין את האש אף שהם מים.

וכע"ז מצינו להגה"ק החזו"א זי"ע (אגרות חזו"א, לה) שה'טבע' היינו רצון תמידי של הקב"ה... וכוונת הדברים, שלא יקשה לך מהו ענין 'הנס', מה נשתנה נס מטבע, והרי שניהם במאמר ה' נעשים, אמנם, אכן, את שניהם ציוה השי"ת שיארעו, אלא, ש'נס' יקרא לדבר שעלה ברצון הבורא יתב"ש ש'פעם אחת' יקרה כך וכך, לעומתו, פעולת הטבע עניינה כלפי אותם הדברים התמידיים והמתמשכים - שבכל רגע רוצה הבורא שכך וכך יארע.

ו. בספר 'דרכי נועם' (ח"א עמ' קסד) ביאר מה שנאמר (טו ה) 'והאמין בה' ויחשבה לו צדקה', שאברהם אבינו האמין בתכלית האמונה כי כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, ו'אף שאינו מבין מה החסד שבדבר, היאך יכולה פורענות להיות הטוב המושלם שאין טוב הימנו - דבר זה לא ערער במאומה את אמונתו שהכל טוב וחסד', וזהו שנאמר והאמין בה', ועל כן ויחשבה אברהם לו - להנהגת הבורא ית"ש עמו לצדקה לחסד ולרחמים.

ונודע המעשה שסיפר הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע אודות הרה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג ואחיו הרה"ק בעל ההפלאה זי"ע ששאלו את רבם הגדול המגיד ממעזריטש זי"ע על הא דאיתא במשנה (ברכות נד.) 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה', כיצד ניתן לקיים דברי חז"ל האלו כפשוטם ולברך על הרעה כאילו היא טובה, אמר להם ה'מגיד' הכנסו לבית המדרש ותשאלו את רבי זושא, ה"ה הרה"ק מאניפולי, ואכן הלכו לשם ואמרו להרבי ר' זושא כי רבנו המגיד אמר לנו לשאול אותך פירוש בדברי המשנה, נענה להם, 'תמוה לי שצוה לכם לשאול אותי, הכי שייך לשאול זאת לאדם אשר לא היה לו עוד שום רע מעולם אפילו רגע אחד, כי מיום הולדתו יש לי כל טוב, שאלה כזו צריכים אתם לשאול לאיש אשר היה לו חלילה רע', והמה ידעו כי הר"ז מלומד בדקדוקי עניות נוראיים, ואעפ"כ מעיד על עצמו בפה מלא שמעולם לא היה לו, אז הבינו היטב כי אכן, דייקא זאת רצה 'המגיד' ללמדם, כי המאמין בהשי"ת באמת אינו מרגיש שום רע, אלא תמיד טוב לו, ותמיד הנו מאושר שש ושמח בהנהגתו ית', וישמח ישראל בעושו, וזהו מה שאמרו חז"ל חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה - לתוקף אמונתו בה' שכל הנהגתו היא אך ורק לטובה (הובא בספר המנורה הטהורה ברכות בשם 'נפלאות הרבי').

ז. הנה אומרים אנו בכל יום ג' פעמים (בתפילת שמו"ע) 'מלך עוזר ומושיע ומגן, ברוך אתה ה' מגן אברהם', וכתב הג"ר אברהם בן הגר"א לבאר ג' לשונות אלו, והטעם שחותמים במגן אברהם ולא ב'עוזר' אברהם או ב'מושיע' אברהם, שהנה ג' דרכים ודרגות יש בבטחון זו למעלה מזו. א. שעושה האדם דבר מה כ'השתדלות' ובוטח בהקב"ה שיברך מעשה ידיו, וכנגד זה נאמר מלך עוזר - שאכן הקב"ה בעזרו ומביא לו סייעתא דשמיא. ב. לגודל בטחונו בהקב"ה אינו עושה מאומה, מאחר שבטוח הוא בתשועת ה' כי תבוא אף אם לא יעשה כלום, ואכן הקב"ה הוא מושיע את הבוטחים בו ומספק להם צרכיהם בלי שום עשייה מצידם. ג. הדרגה העליונה והנשגבה היא שיעשה האדם פעולה להיפך, באופן שמכניס עצמו לסכנה למען שמו באהבה, והקב"ה מגן בעדו מאותה סכנה וצרה. וזו היתה מדרגתו של אברהם אבינו, שהיה ליבו סמוך ובטוח באלוקיו בתכלית הבטחון ובשלמות עד שהכניס עצמו פעמים הרבה לכלל סכנה, כמו באור כשדים או במלחמה עם ארבעת המלכים, וזהו שאמר לו הקב"ה 'אל תירא אברם אנכי מגן לך' (טו א) להושיעך מכל הסכנות שלא ישלטו בך, ו'שכר הרבה מאד' על עוצם בטחונו. ומהאי טעמא חותמים דייקא בלשון זה של 'מגן אברהם'. וכלל הדברים, שכפי שיעור ואיכות הבטחון שיש לו לאדם באבינו שבשמים כן הקב"ה עומד לימינו לעזרו ולהושיענו ולהגן עליו.

באר הפרשה - פרשת לך לך

לראות את ה' בכל דבר וענין, ואז יצליח, כי האמונה והבטחון הם המשענת שעל ידם יצליח את כל 'משבר'ך וגליך שעלי עברו, ואם יבטח בהש'ת יוכל לעמוד בנקל מבלי שברון רוח ונפש".

שרק על ידי שבטח בה' היה בכוחו לצאת יצא מארץ מולדתו ומבית אביו וממשפחתו". ואכן, בכח האמונה והבטחון בבורא כל העולמים דכל מאי דעביד לטב עביד יש בידו לקיים מצוות ה' ולעמוד בנסיונות הקשים ביותר^ט.

עיני תמיד אל ה' - אל יתייאש מן הרחמים ומן הישועה בפרשתן (יב א), 'ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, וביאר הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אגרא דכלה) כי הנה הקב"ה ציווה עלינו לנהוג ב'מנהג דרך ארץ'

ומבאן נלמד, כל חד וחד ב'עשרה נסיונות' העוברים עליו, או בכל צרה וצוקה המתרחשת ובאה לעולם, וכן בכל 'פרשת דרכים' כשאנו יודע כיצד יוכל להחזיק מעמד וללכת ב'הרן' - חרונו של עולם, יתאמן

ואף כי ודאי שאין לנו שיג ושיח עם 'מדרגותיו' של אברהם אבינו ראש המאמינים, אך כבר אמרו חז"ל (תנ"כ"א כב ב) חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, ולכל הפחות שיהיה לנו 'נגיעה קלה', שלא להיות להוט ורדוף אחר ה'השתדלות' יומם ולילה לא ישבותו, אלא להתחזק תדיר במידת הבטחון.

ודע כי מידת הבטחון היא 'תפארת לו לאדם', ובה ישובח ויהולל, וכן הוכיח הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (מקץ תרע"ה, ועוד) מהלשון אשר תיקנו אנשי כנסת הגדולה לברך בכל יום בתפילת שחרית (בברכת 'אהבת עולם'), 'אבינו מלכנו בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו שבטחו בך', והרי שעיקר זכות האבות הקדושים שאנו נתלים בה ומעוררים רחמים בגינה הוא בזכות שבטחו בך...

ח. ואכן 'אשרי אדם בוטח בך', כי אין לך אושר החיים גדול יותר מאותה הרגשה של בטחון בהש'ת כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי. וכמו שפירש ה'מצודת דוד' את מה שנאמר (תהילים קמו ה) 'אשרי שא-ל יעקב בעזרו שברו על ה' אלוקיו - מילת 'אשרי' משמשת בשתים לומר אשרי למי אשר שברו על ה' [וכאילו נכתב אשרי שא-ל יעקב בעזרו, אשרי מי ששברו על ה' אלוקיו], כי אין אושר גדול ממי שכל 'שברו' ותקוותו הוא על הבורא ית"ש. הוסיף הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דברים לקוטים עמ' קנח) 'אשרי שא-ל יעקב בעזרו' ונתברך מן השמים בעשירות לרוב, ואעפ"כ אינו משים בטחונו בכספו וממונו אלא 'שברו על ה' אלוקיו'.

ט. אימרא יאי אמר הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א רב ביהמ"ד 'דברי שיר' בעי"ת בני ברק יצ"ו, כי מדרך הבריות לשאול על העבר למה אירע כך וכך, ואילו כלפי העתיד שואלים מה יהיה, והנה 'למה' עולה למניין ע"ה, גם 'מה יהיה' עולה למניין זה, וראה זה פלא 'בטחון' אף הוא בגימטריא ע"ה, חושבנא דדין כחושבנא דדין, ללמדך שה'בטחון' מסלק כל שאלות חששות, פחדים וספקות, הן העבר - 'למה', הן על העתיד - 'מה יהיה'...

י. כתיב בפרשתן (יז ה) 'ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם', ובגמרא (ברכות יג) 'תני בר קפרא כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה', וביארו בספרים (יצב אברהם לך, ועוד) כי 'אברם' נוטריקון ר'בות מ'חשבות ב'לב איש' (אגרא דכלה ריש הפרשה), והנה איתא בשל"ה הק' (שער האותיות אות א' מו) וז"ל. בכלל דביקות האמונה, שיאמר על כל פעולה שרוצה לעשות, אפילו לזמן קרוב, יאמר אעשה זה אם ירצה השם, הן שיהיה דבר גדול או דבר קטן, וסימנך 'עצת ה' היא תקום' (משלי יט כא), 'היא' ראשי תיבות א'ם י'רצה ה'שם, ואז 'תקום', עכ"ל. ובזה יבואר 'שינוי השם' של אברם, שמעתה לא יהלך האדם רק עם 'אברם' - ר"ת רבות מחשבות בלב איש, אלא יוסיף בהם את ה'א' - ר"ת אם ירצה השם, כשמו של 'אברהם', ויזכור את ה' בתוך מחשבותיו (כי 'היא' רומז לאות ה'א' במילוא י"א, כלומר שניתן לומר ה"י וכן ה"א), ומי שאינו מאמין בזה עובר בעשה, כי תכלית האדם לידע ש'עצת ה' היא תקום' (עין גם באמרי אמת סוכות יום א' תרע"ג).

יא. הנה רבים מאחינו בני ישראל הנתונים איש איש בנגעו ומכאובו יברכו את עצמם לאמר, מי יתן והייתי זוכה עתה לגילוי שכינה - שהקב"ה יתגלה אלי ויבטיחני בהבטחה ברורה כי בקרוב ממש אצא מאפילה לאורה, כל חד וחד בדליה, זה ירצה לקבל הבטחה שפרנסתו תתברך, זה ימתין להיות מובטח ב'נחת דקדושה' מיו"ח ופעמים שהוא כבר זועק נואשות להבטחת 'ושבו בנים לגבולם'... יש הממתין להבטחת הזיווג - שהבן או הבת ימצאו בקרוב ממש את זיווגם, או שקרוב פלוני יתרפא ברפואה שלימה ברפואת הגוף והנפש, האחד יאמר הלוואי שאהיה מובטח

באר הפרשה - פרשת לך לך

ה

וכטבע העולם, לחרוש בשעת חרישה ולזרוע בשעת זריעה (ברכות לה:), כמו כן ניתנה רשות לרופא לרפאות וצריך לדרוש ברופאים, אך חלילה לנו לחשוב שיש טבע בעולם, אלא באמת 'שום פעולת הטבע לא תפעול בזולת השגחת הבורא, והוא משרד הטבעים כפי רצונו ועל ידי תפילת ישראל'², וכאמור בפרשתן על ראש

לחבוק בקרוב בן, והשני מצפה להבטחת ישועה במציאת דירה או במציאת ה'ממון' עבור הדירה... וכהנה רבות - יכלה הדיו וגווילי הנייר והם לא יכלו... ומכיוון שעדיין לא נגלה עליהם הקב"ה הרי הם שבורים ורצוצים, דוויים סחופים ומעורבבים, אכן יסוד נפלא נתגלה בפרשתן - כי כוחה של אמונה בה' להחיש על האדם את הישועה הנכספת יותר מכוחה של הבטחת ה' ברורה, על כן יעזוב איש את בכיו ויאוש, יתחזק באמונתו בה', ועי"ז תהא ישועתו קרובה לבוא.

והוכיח כן הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע (בפרשתן ד"ה וינגע) מהא דכתיב (יב יז) 'וינגע ה' את פרעה על דבר שרי', ואיתא במדרש (בר"ר מא ב) כל אותו הלילה היתה שרה שטוחה על פניה ואומרת רבונו של עולם אברהם יצא בהבטחה ואני יצאתי באמונה, ואברהם מבחוץ (שאינו בכלל הצרה) ואני בתוך הסירה (יושבת כלואה בבית פרעה הרשע), אמר לה הקב"ה כל מה שאני עושה בשבילך אני עושה, והכל אומרים 'על דבר שרי', עי"ש. ולכאורה טענותיה של שרה תמוהים הם, כי אדרבה, אכן, אברהם אבינו הובטח בהבטחה מפי הקב"ה לפיכך הוכרח הקב"ה לקיים ולשמור הבטחתו, שהרי 'לא איש א-ל ויכזב' (במדבר כג יט) ומה שאין כן שרה שלא הבטיח לה כלום.

ומבאר הדבר"י, ומכאן יש להוכיח, שכח אמונה הוא גדול יותר מן הבטחה... ואם הקב"ה מטיב למי שמבטיח אותו מכל שכן למי שמאמין בו, וזו היתה טענת שרה 'אברהם יצא בהבטחה ואני יצאתי באמונה' - שהוא גדול מן הבטחה, ולבסוף - 'אברהם מבחוץ ואני בתוך הסירה' (כיצד יתכן כדבר הזה), השיב לה הקב"ה, כן הוא האמת, וכל מה שאני עושה בשבילך אני עושה, היינו בשביל האמונה שבך, שהיא גדולה מן הבטחה שהבטחתי לאברהם, כנ"ל, והכל אומרים על דבר שרי - היינו על דבר האמונה כאמור, ודי למבין. והתבונן בדבר, כי נורא הוא, הגע בעצמך אילו היה לך הקורא 'הבטחה' מפורשת מפי אליהו הנביא, או מפי הרבי בכבודו ובעצמו - ק"ו מפי השכינה כמו שהובטח אברהם אבינו, וכי לא היית מובטח ושלוו בלבך, וכאן מצינו כי כוחה של אמונה גדול מזה, ופי כמה תשקט רוחו ותשלוו נפשו של המאמין ובוטח בה'.

יב. פעם נכנסו כמה 'עסקנים' אל הגרי"ז מבריסק זי"ע ושאלוהו אודות הקמת 'בית חינוך' לבנות על דרך בנות ישראל הכשרות - במקום שלא דרו שם שומרי תורה ומצוות, וענה להם הגרי"ז במעשה שהיה בנערה אחת אשר משפחתה עדיין לא נמנתה על קהל היראים שומרי תורה ומצוות, ורק היא חזרה בתשובה שלימה אל חיק אביה שבשמים, אמנם מחמת מוראה את אביה ואמה העלימה מהם בכל כוחה את חזרתה בתשובה... עד לשבת אחת שהוריה נסעו חוץ לעיר ובקשוה שבמשך יום השבת קודש תעמוד היא במקומם למכור בבית המסחר שברשותם, בלית ברירה הלכה הבת כששפתותיה מלמלו ללא הרף תפילה לה' מעומק הלב שלא תצטרך לחלל את השבת, תפילותיה שבקעו ממעמקי הלב התקבלו לרצון ואכן לא נראתה אף נפש חיה בחנותם בכל יום השבת. לקראת הערב לעת צאת השבת חשבה לעצמה, הן כעת כשיחזרו הוריי ויראו שלא מכרתי מאומה - וודאי יחשבו בדעתם שלא פתחתי את החנות כלל ויגבר כעסם עלי, בעודה מהרהרת כך נכנס מאן דהו אל החנות וביקש לקנות דבר מה ששכרו מועט, ומאחר שלא רצתה לחלל את השבת ביקשה ממנו מחיר גבוה במאד על החפץ, ופשיטא שבשמעו את המחיר המוגזם נתכעס ביותר ויצא מן החנות, אך לאחר כמה רגעים התיישב בדעתו כי מאד מאד צריך הוא לחפץ זה, חזר אליה באמרו שהוא מוכן לשלם את הסכום אשר נקבה, מכיוון שכך, העלתה שוב את המחיר בכדי שילך לו ויניחנה לנפשה שלא תוכרח לחלל שבת, וכך הוה כמה וכמה פעמים, עד שהעלתה את המחיר עשרת מונים משווי הנכון, ומשראתה שעדיין רצון האיש לקנות החפץ בכל סכום אשר יושת עליו וגם אדהכי והכי קרבה צאת השבת לבוא, אמרה לו המתן נא שעה קלה עד שהוריי ישובו הנה, ובכך התכוונה להאריך את הזמן עד צאת השבת, משיצאה השבת אמרה לו, אין רצוני ליהנות משכר שבת ועל כן אינך נצרך לשלם כי אם את המחיר הראוי באמת, אך הלה טען כנגדה, איש אמת אנכי ולא אשנה מדיבורי, וכך הכריח אותה לקחת מעמו את הסכום הגדול. משחזרו הוריה סיפרה להם הבת את כל פרשת הכסף ושכל זה בזכות 'שמירת שבת' וחזרתה לכור מחצבתה, כראות ההורים כי כן נפעמו ביותר לראות היאך מסבב כל הסיבות הקשיב לקול תפילתה, וחזרו אף הם בתשובה שלימה והחלו לקבל שבתות, סיים הגרי"ז הא לכם עד כמה חשוב החינוך לצעירי הצאן

באר הפרשה - פרשת לך לך

הבאים לו 'בירושה' מהוריו וממשפחתו, וכגון משפחה שטבעה בכעס וגיאות וכיו"ב אף זה אינו שולט על בני ישראל, אלא התורה מלמדת דעת היאך לשנות את המידות לטובה.

ועפ"ז יש לבאר בלשון הכתוב ויאמר ה' אל אברם וגו', שמלבד הכוונה לאברהם אבינו עצמו נרמז כאן שהקב"ה אומר לכל אחד ואחד (עיי"ש) לך לך מסברתך שיש הנהגה טבעית בעולם, ולך לך מארצך - מהמחשבה שתלוי בטבע הארץ, כי ביד השי"ת להוציא פירות מארץ מלחה ולא מקום זרע אם תתפלל אליו ית' ותשיב אליו ליבך. כמו כן לך לך ממולדתך - מלחשוב שהכל תלוי במולדות החדשים ומהומן בו נולדת, והוסיף הכתוב לומר עוד לך לך מבית אביך - מלומר שבריאות הגוף ומידות הנפש תלויים בטבע המשפחה, אלא הקב"ה לו הכח והממשלה לשנות כל סדרי עולם. ומעתה אין מקום ליאוש ולרפיון ידים בטענה שככה הוא ה'מזל' שלי ואי אפשר 'להילחם' כנגדו... וכיו"ב, אלא אם יתפלל אל הקב"ה אזי הקב"ה 'יעלהו ויציא'ו' מהמזל שנוולד בו, ומתכוונת שבאו לו מבית אבותיו וכן מהדברים המושפעים 'מארצו' שגד בה, כי אין מעצור לה' להושיע.

והנה איתא בגמ' (סוכה לא.) מעשה ב'היה סבתא', שעבדי ריש גלותא גולו עצים ממנה ועשו בהם סוכה, ובאה לפני רב נחמן ואמרה לו שריש גלותא וכולהו רבנן יושבים בסוכה גזולה, ולא השגיח בה, 'אמרה ליה איתתא דהוה ליה לאבוהא תלת מאה ותמני סרי עבדי צווחא קמייכו ולא אשגחיתו בה' - היתכן שאשה שהיה לאביה שלוש מאות ושמונה עבדים, והכוונה לאברהם אבינו שנאמר בו בפרשתן (יד יד)

האומה הישראלית אברהם אבינו ע"ה שאמר לו השי"ת 'צא מאצטננינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן' (כמובא ברש"י טו ה), כי אין מזל לישראל (שבת קנז.) ובידם לשדר כל המערכות".

וראיה לדבר, כי מצינו כמה וכמה עניינים הנורמים בדרך הטבע את טיב התוצאות וההשפעות, וכולם נתבטלו כלפי בני ישראל. וכגון השפעות יבול השדה תלוי באיכות הקרקע האם טובה היא להוציא פירות או שהיא אדמה שאינה ראויה לזריעה, וכן יש ארצות שהאוויר שבהם גורם לחולאים שונים רח"ל ומה שאין כן בשאר ארצות, אמנם מצינו ביצחק שנאמר בו (להלן כו יב) 'וזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים', ואמרו חז"ל שהיתה ארץ קשה ושנה קשה, ואעפ"כ וימצא מאה שערים, והרי שמין הארץ אין לה השפעה אל המאמינים בה' ובהשגחתו.

כמו כן הרבה מטבעי העולם תלויים בהתחדשות מולד החדשים, שאם יארע ה'מולד' במזל פלוני יהיה אז גשמים מרובים וכן להיפך, ומכל מקום איתא אצל שמואל הנביא שאמר 'הלוא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר' (שמואל א' יב ז), וכהנה רבות בכל דור ודור, שבני ישראל מתפללים על הגשמים והשי"ת שומע עתירתם. גם ידוע ומפורסם שכל תכונות האדם הרי הם כפי המזל השולט באותה שעה שנוולד בו, אכן מצינו בגמ' (שבת קנז.) שאמרו החזונים בכוכבים לאמו של רב נחמן שעתידי הוא להיות גנב כפי תכונות הנפש שיש בו על פי ה'מזל' שנוולד בו, אך היא התחכמה להלביש לו תמיד כיסוי לראשו עד שגדל להיות נשיא בישראל, והרי להדיא שביד בני ישראל לשנות את הטבע והם מעל המזל. וגם מידות האדם

יהיו מהיכן שיבואו, עד שיחזירו אף את הוריהם בתשובה שלימה... ולענייננו יאמר, הביטו וראו נפלאות ההשגחה העליונה עם כוחה של תפילה מעומקא דליבא.

יג. בדרך צחות אמרו, כי 'מנהג' נתחדש בשנים האחרונות אשר מאספי הצדקה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות באים כשבידם כלי מיוחד (מכשיר) שבו ניתן להעביר ולתרום בכרטיס אשראי (קרעדיט קארד) מי שאין הכסף מצוי עתה בידו, והנה, מצוי אצל רבים שאילו היה בידם מעות היו נותנים סכום קטן, אך מאחר שהם מעבירים את תרומת ידם ב'אשראי' הם מתביישים לתת סכום קטן כזה והם מגדילים את סכום התרומה (הגם שהסכום הקטן אינו מבייש את המאסף - 'שקל' אחד בלבד Quarter, מ"מ מאחר שתרם באשראי הגדיל את הנדבה לחמשה שקלים או כמה דולר), נמצינו 'למדים' כי הנתנה באשראי גדולה מהנתנה במזומן, ומכאן נלמד לעניין קבלת התפילות, שמי שהתפלל ואינו נענה תיכף ומיד, אל יתייאש ויישבר ברוחו, אלא ידע כי מיועדת עבורו טובה גדולה ומכופלת, שכן נתנה ב'אשראי' רבה היא פי כמה מ'נתנה במזומן'...

באר הפרשה - פרשת לך לך

הדבר ש'הריק את חניכיו, ומה בא הכתוב ללמדנו שהיו לו שי"ח עבדים.

ומבאר הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (דברי סופרים טו) כשהוא מקדים בזה"ל, אין ליהודי להתייאש משום דבר, בין בעניני הגוף יד כמו שאמרו (ברכות י): אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מהרחמים, בין בעניני הנפש אפילו נשתקע למקום שנשתקע וחמא בדבר שאמרו ז"ל (זוה"ק ח"א דף רי"ט ע"ב) שאין תשובה מועלת חו"ט, או שתשובתו קשה טו. או

זירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלוש מאות, צווחת לפניכם ואין אתם משגיחים בה. וכמה תמיהות עולים כאן. א. מה מקום יש לדברים אלו בתוך הגמ' הקדושה, שפשיטא שלא נכתב בה אפילו אות אחת לחינם (וחלילה לחשוב שהובאו בגמ' 'באבע מעיישעם'...). ב. מה ראתה אותה סבתא להזכיר מניין העבדים שהיו לאברהם, ואם רצתה להזכיר 'זכות אבות' שינהגו בה בכבוד הרי היתה יכולה לומר שהיא בתו של אברהם אבינו, ומה מעלה יש בריבוי העבדים שלו. ג. ועל הכל יש להקשות מדוע נכתב עניין זה בתורה הק', והרי היה די בעצם

יד. כדברים הללו אמר הרה"ק ה'אהבת ישראל' מוויז'ניץ זי"ע לחתנו הרה"ק רבי אלטער'ל הוורויטץ מדז'יקוב זי"ע בשעה שבנו הרה"ק רבי מנדל זי"ע הי"ד (אחיו של הרה"ק רבי יהודה זי"ע) נפל למשכב בעודו בילדותו ומצבו החמיר מאד עד שסכנה נשקפה לחייו. באותה שעה אמר להם הרה"ק, הנה, שלשה שותפים יש באדם, הקב"ה אביו ואמו, ומדיני 'שותפות' הוא שאם שלושה שותפים עשו עסק יחדיו, א"א לאחד מהם לפרוש אלא ביד שני השותפים האחרים לכפות אותו להמשיך את השותפות (ח"מ קעו טו). אף אתם ב'שותפות' שיש לכם בבנכם בידכם הדבר - לכפות כביכול על הקב"ה השלישי שבשותפים שישאיר לכם את הפיקדון היקר בידכם. אך כלל נוסף יש בדיני שותפות, והוא, שבאם שניים מהשותפים מתייאשים מהעסק הרי שהשותף השלישי זוכה בכל הסחורה מן ההפקר. על כן היזהרו נא שלא ליפול לזרועות הייאוש, חיזקו ויאמץ לבכם לקוות אל ה', השתדלו והרבו תחינה ובקשה לפני מלך שומע תפילה. ואכן, האב והאם המשיכו להתפלל מתוך תקוה רבה והבן הבריא לאורך ימים ושנים (הגש"פ מפי ספרים וסופרים הערה קב).

טו. הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע (ריש פר' נח) מאריך הרבה להוכיח עד כמה הקב"ה מחכה לתשובת הרשעים אפילו אם הרבו באותם חטאים רח"ל, כי אין דבר העומד בפני התשובה, וראיה, שהרי חטאם של דור המבול היה 'כי השחית כל בשר דרכו על הארץ', שע"ז אמרו שאין מועיל תשובה, ומכל מקום אמרו חז"ל שהטריח הקב"ה את נח לעסוק בבניין התיבה מאה ועשרים שנה 'אולי ישובו', ולא עוד, אלא אפילו כשהתחיל המבול עדיין המתין הקב"ה מלהענישם שמא 'יחזרו בהם' ברגע האחרון ותתקבל תשובתם, וכמו שכתב רש"י (ז' יב) על הפסוק 'ויהי הגשם על הארץ' - ולהלן הוא אומר (פסוק יז) 'ויהי המבול', אלא כשהורידן הורידן ברחמים, שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו היו למבול, ומבואר להדיא שאם היו פותחים בתשובה היתה מתקבלת ברחמים והיו מוסיפין להם טובה על טובתם - להמציא גשמי ברכה, ומעתה אם הקב"ה מצפה לתשובת אותם רשעים כדור המבול, על אחת כמה וכמה שהוא רוצה בתשובה של בן ישראל, ופשיטא שתתקבל באהבה וברצון. ואף דאיתא בזה"ק שאין תשובה מועילה מ"מ אין לך דבר העומד בפני התשובה (ועיי"ש שמאריך לבאר דברי הזוה"ק).

טז. ובכלל זה שלא להתפעל מכל אותם 'נפילות' שכבר היו לו, אלא יתחזק לעשות את המוטל עליו מתוך התחדשות מבלי להביט לאחוריו. דברים נפלאים כתב כ"ק אדמו"ר מראחמסטריווקא שליט"א (ארה"ב) בספרו 'אמרות טהורות' (דף ע) בשם הרה"ק ה'זרע קודש' זי"ע (בפרשתו בדיבור השלישי), וז"ל, דהנה, אילו היה אברהם אבינו נותן דעתו על עצמו, מאיזה אדם נולד (אביו תרח) ומאיזה מקום שפל הוא בא, היה קשה לו מאד לחשוב שיש לו מציאות ויכולת כלל לעבוד את השי"ת, כי בכל עת שיעלה על זכרונו מאיזה מקום שפל הוא בא, אז יחשוב בנפשו לומר - מי אני ומה אני חשוב שאהיה ראוי לעבוד את השי"ת. וכן בכל אדם, כאשר יזדמן לפעמים שהוא נופל קצת, אזי הוא עלול לחשוב כן על נפשו, מה אני חשוב שאוכל לעבוד את ה'. ועל זה אמר הקב"ה לאברהם לך לך - לאז זיק אפ פון די אלע זאכן (עזוב עצמך מכל המחשבות הללו) ורק לך לעבוד את השי"ת, מען דארף זיק מחזק זיין (צריך להתחזק).

הנה כתיב בסוף פרשת נח על כל משפחת תרח ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען ויבאו עד חרן... וימת תרח בחרן' (יא לא-לב), ובפרשתו כתיב גבי אברהם (יב ה) 'ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען, ורמז יש בדבר, כי הכל יוצאים ללכת אל ארץ כנען, ורק אברהם הגיע, ולא נתפעל מה'חרן' -

באר הפרשה - פרשת לך לך

צריך, אבל באמת מאת ה' היתה זאת שיהיה בנין האומה דווקא אחר היאוש הגמור שלא האמין שום אדם ואפילו שרה שתיפקד עוד, כי זה כל האדם הישראלי להאמין שאין להתיימש בלל, דלעולם השו"ת יכול לעזור והיפלא מה' דבר, ואין לחקור בחקירות למה עשה ה' בכה.

ובן הישועה דלעתיד נאמר (ישעי' נג א) 'מי האמין לשמועתינו... וכן אמרו (סנהדרין צו: ד'אין בן דוד בא עד שיתיימשו מן הגאולה', ועל בן אמר (ישעי' נא ב) 'הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם', הגם התחלת בנינכם היה בן אחר היאוש, ושוב מצאתי

שרואה עצמו משתקע והולך בענייני עולם הזה", אל יתיימש בעצמו לומר שלא יוכל לפרוש עוד, כי אין יאוש בלל אצל איש יהודי", והשו"ת יכול לעזור בכל ענין".

ובל בנין אומה הישראלית היה אחר היאוש הגמור - ד'אברהם ושרה זקנים וגו', ומי מלל לאברהם' (בראשית כ ז), שלא עלה על דעת אדם עוד להאמין זה, ואפילו אחר הבטחת המלאך ושרה הצדקת ידעה והאמינה דהשו"ת כל יכול, ועם כל זה צחקה בקרבה, שהיה רחוק אצלה להאמין זה בידעה זקנת אברהם... וכן זקנתה, ואם היה רצון השו"ת לפקדם, היה פוקדם מקודם, דלמעט בנס עדיף, ולא עביד ניסא במקום שאין

נפילות אשר אירעו על אם הדרך, אבל ה'תרח' רק רואה את החרון ומיד מת על אתר... מבלי להתרומם מעפרו לשוב על מעמדו הטוב.

וכך מרומז ב'טעמי המקרא' שבפרשתן בפסוק (יג יח) 'ויאהל אברם ויבוא וישב באלוני ממרא', שה'טעם' בתיבות 'ויבוא' הוא 'תביר' (שהוא מלשון 'שבר'), וכן גם תיבת 'וישב' טעמה הוא תביר, והרי זה מרמז ל'שבר על שבר הושברנו', ואף על פי כן לא נסוג ליבו אחור אלא המשיך בשלו 'ויבוא וישב'...

ביסוד הדברים אמרו לפרש גם בהא דכתיב בפר' בראשית לאחר חטא עץ הדעת 'ויקרא האדם שם אשתו חוה כי היא היתה אם כל חי' (ג כ), ולכאורה מה עניין קריאת השם לכאן, ואין מקומו אלא לעיל (סוף פרק ב) היכן שנאמר שהביא הקב"ה את חוה אל האדם, 'ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי' וגו', אלא כי לדאבון לב חוה חטאה והחטיאה את האדם והביאה יללה לעולם, אך דייקא באותה שעה נאמר עליה 'כי היא היתה אם כל חי', כלומר, רמז לה, שכל שיחה ושיגה מעתה יהיה מבלי להתעסק עם מה שהיה, אלא יהיו פניה פונים אל העתיד - להיות אם כל חי... וללמד על הכלל יצא, שאחר כל נפילה אין להתבוסס בה אלא לחשוב כיצד 'בונה' הוא את העולם...

רמז נאה אמר אחד מצדיקי דורנו בלשון התפילה (אדון עולם) 'בלי ראשית בלי תכלית', שאם האדם בלי ראשית - שאין לו את כח ההתחדשות וההתחזקות הרי כל הליכותיו הם בלי תכלית...

יז. מאמר נאה שמעתי לפרש בדברי חז"ל הנודעים (הובא ברש"י במדבר כט לו) על עניין שמיני עצרת, שהקב"ה אומר לישראל 'קשה עלי פרידתכם, עכבו עמי יום אחד', כי הנה מדרך בני אדם לחשוב לעצמו לאחר הרגל כיצד עבר עליו היו"ט, ולב יודע מרת נפשו... וכולו מלא צער ומרגיש ש'כל זה איינו שוה לי', אכן קודשא בריך הוא מה אומר, עכבו עמי עוד יום אחד - כמו אותם הימים שעברו עליך כך תמשיך, כי יקר בעיני ה' כל התעוררות וכל פעולה קטנה, וחלילה לך מאותה נפילת הרוח ח"ו...

יח. דבר חיזוק נפלא אמר אחד מגדולי האדמורי"ם שליט"א, שהנה נאמר (לעיל ו ד) 'הנפילים היו בארץ בימים ההם', ופירש רש"י 'על שם שנפלו והפילו את העולם', והכוונה היא לאותם המלאכים, שמחזאי ועזאל שירדו מן השמים ונפלו ממדרגתם (וכמו שכתב רש"י במדבר יג לג עה"כ ושם ראינו את הנפילים), והיינו כי תואר 'נפילים' אינו שייך אלא במלאכים, שאם ירדו ממדרגתם הנשגבה אין בידם להתעלות והרי הם נשארים בנפילתם, אבל, מעלת היהודי תגדל, שלעולם אינו 'נופל' ואי אפשר לקראו בשם 'נופל', כי גם אם ירד ונכשל, תמיד יש בידו לשוב לעלות ולחזור לכמות שהיה, והירידה אינה אלא צורך עלייה, להתחדש ביתר שאת וביתר עז...

יט. וגם במצב השפל ביותר עדיין אהבתו של הקב"ה עלינו 'ועדיין חביבותא היא גבן' (שבת פח:), וכמו שמצינו לשון נורא ברבינו בחיי' על הפסוק (ג כא) 'ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם', שלכאורה קשה מדוע לא נאמר ויעש ה' אלוקים כתנות עור ללבוש, וכדרך שביקש יעקב 'בגד ללבוש' (ולא ביקש שהקב"ה ילבישו). ומבאר רבינו בחיי וז"ל, אבל ע"ד הפשט, רצה לייחס פעולת ההלבשה אליו ית', להורות על אהבתו ועל חמלתו על יצוריו שאע"פ שחטאו לא זז מחבנן, והוא בעצמו השתדל בתיקון ובגמילות חסדים. עכ"ל.

גלותא, על כן אמרה להם, מזרע אברהם אנכי, וכמו שאברהם אבינו התאזר בגבורה שלא להתיימש ולקח מניין שי"ח שהוא מעל ה'יאוש', כך גם אני לא נתיימשת מהעצים שלי, שהנני הולכת בדבריו ובוטחת בהשי"ת כמוהו ויודעת שהשי"ת יכול לעזור נגד הכל'.

וכבר אמר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע על הפסוק (טו א) 'אל תירא אברם אנכי מגן לך', שעל זה מברכין 'מגן אברהם', שהקב"ה הבטיח לו שיהיה ממנו נקודה בכל איש ישראל אשר הוא יתברך מגן על זו הנקודה שנטע אברהם אבינו ע"ה בלב איש ישראל שלא יוכל לקלקל אותה (שפ"א תרל"ה ותרג"א)².

בידך הכל – העמידה בנסיון מטה לטובה אותו ואת כל העולם בפרשתן (יב א-ב), 'לך לך מארצך ממולדתך מבית אביך וגו', ואעשך לגוי גדול וגו'. מקשה הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ז ד"ה במדרש ויתאו) 'וכי צריך הקב"ה להנפו בזה ההבטחה, הרי וודאי שבלא זה ג"כ יעשה רצון המקום ב"ה. אלא ביאורו, שכאן הודיע לו הבורא - 'ואעשך לגוי גדול' והכל תלוי בו, ושידע שבהתחזקותו בעבודת ה'כ"א יטה את כל בניו אחריו לטובה. וכמו כן צריך כל אחד לידע שהכל תלוי

בתחומא (וירא טז) על פסוק (כא א) 'וה' פקד' דבר זה עיי"ש.

ואברהם אבינו ע"ה ראש האומה הוא שפתח דבר זה שלא להתיימש משום דבר, כשנשבה לוט וכבר נתיימשו כולם מלהציל, דעל כן אמר מלך סדום 'הרכוש קח לך' (יד כא), דכבר נתיימש בידי המלכים, וקנייה אחר כך אברהם אבינו בשינוי רשות (שהייאוש יחד עם שינוי רשות נחשב ל'קנין'), ואברהם אבינו אור עצמו עם שלוש מאות שמונה עשרה ילידי ביתו לרדוף אחר ארבעה מלכים, ובגדרים (דף לב). דהוא בגימטריא 'אליעזר' (318), ומשמעות השם מפורש בתורה אצל משה רבינו ע"ה 'כי אלוקי אבי בעזרי ויצילני וגו' (שמות יח ד), שכבר היה חרב פרעה על צוארו, והשי"ת יכול לעזור גם אחר היאוש, שאין להתיימש משום דבר, וזהו רמז מספר שלוש מאות שמונה עשרה (318) בגימטריא יאו"ש עם הכולל (כלומר מספר אחד יותר מיאוש העולה בגימטריא רק 317), כי מספר זה הוא המוציא מידי יאוש, ומורה שהשי"ת עוזר מכל דבר שהאדם חושב להתיימש, עכ"ל.

ועפי"ז מבאר, כי אותה סבתא סברה שהטעם שאין משגיחים בה הוא מפני שסברו שהיא נתיימשה מאותם עצים, כי מיהו שיבוא בדין עם עבדי ריש

כ. כה אמר כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע, שהנה ישראל מונין ללבנה (סוכה כט.), ורמז יש בדבר, שכמו שהלבנה מכוסה פעמים הרבה בעב ובענן, אבל באמת היא חיה וקיימת, אלא שאינה נראית [וכאותו מעשה שיצאו לערוך 'קידוש לבנה' תחת כיפת השמים, וחפשו ובדקו אחר ה'לבנה' והכריזו אחד בקול 'סאיז נישט דא קיין לבנה' (אין לבנה בעולם), אמר לו הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שאסור לומר כן, שהלא ס'איז דא א לבנה (הלבנה נמצאת ברקיע השמים) אלא שהיא מכוסה], כך גם פעמים שהננו באים לקרב, לחזק ולעודד את ה'ישראל' שבקרבתנו או בקרב אחינו בית ישראל, אך, אויה הוא נעלם, לא מצאנו בו את נקודת ה'יהודי', לזה מונין ישראל ללבנה, להורות, שאכן ה'ישראל' אינו אלא מכוסה, לא שאינו נמצא, אינו אלא מכוסה, בדוק אחריו ותמצאנו.

ושמעתי תוספת נפלאה ממגיד מישרים פמ"מ הגר"מ וויינבאך שליט"א שהנה מדרך העולם, שאם יוצאים לחפש 'לבנה' ולא מוצאים אזי יצאו באי ביהמ"ד שנית כעבור מחצית השעה לבדוק אולי נתפזרו העבים ונסתלקו העננים, ומאירה הלבנה ונוכל לקדש אותה, ואם לא ימצאו עתה ישובו לבדוק אחריה לאחר זמן נוסף, ורמז נפלא ונורא יש בזה, כי כיו"ב עלינו להאמין בגדולתו של היהודי, להאמין בכל יהודי, לכן, אף אם תמצאנו מכוסה בעביות הענן וכו', צא וחזור אחריו בכל עת שעה, אולי נתפזרו העבים, ונתבהרו השמים – נפשו של הישראל...'

ועד"ז ייאמר גם לאותה 'נקודה' קדושה שנטע בנו אברהם אבינו, שגם אם היא מכוסה ונעלמת, עד שאין אפילו 'זכר'... אך עלינו להאמין שיש בנו שורש קדוש שנשאר בטהרתו ולעולם אינו נפגם, וממנו תוצאות חיים.

כא. זאת חובת האדם, לעמול ולהתייגע בכל כוחו ללא לאות בעבודת בוראו להתגבר על יצרו, וכה אמר הרה"ק השרף מקאצק זי"ע (שש"ק עניינים שונים, עבודת ה' מג) שבשעה שיורדת הנשמה להאי עלמא מורידה הקב"ה בסולם גבוה מרום שמים עד תחתיות ארץ, בהגיעה לארץ מסלק הקב"ה את הסולם ואומר לאדם - מכאן ואילך, עליך להעפיל בעצמך בדרך העולה בית קל על ידי ההתחזקות בעבודת ה' - יש שאינו מנסה לקפוץ, ויש הקופצים ונופלים, ואז מתיימשים, ויש מי שקופץ למעלה שוב ושוב עד שירחם עליהם הבורא ומעלה אותם...

באר הפרשה - פרשת לך לך

בו. והיינו שבעמוד האדם²² בפני נסיון קשה²³ - יתבונן תלויים בעמידתו בנסיון זה²⁴, הן לטב, הן למוטב... היטב כי כל מהותו והווייתו, ומהות והוויית כל העולם ובוה תקל עליו המלאכה²⁵.

וכמשל לאיש שבעצת רופאו ערך בכל יום 'הליכה' המשך כשעה תמימה (הליכה שאין בה מטרה אלא ההליכה עצמה...), פעם אחת עבר בסמוך אליו רכב אשר 'מנהיגו' היה 'בעל חסד' גדול, וקרא לאותו 'הולך' שיעלה לרכבו ויקחנו למחוז חפצו, סירב ההולך לעלות, אבל בעל החסד המשיך להפציר בו - את כל הילוכך במשך שעה אקצר למשך שתי דקות... ולא הועיל מאומה, כי אין לו כל מטרה בהגעה לאיזה מקום רק בעצם ההליכה חפצו ומטרתו, כך יבין, כי עצם היגיעה בתורה ובעבודה היא היא המטרה והתכלית (ולכן כתיב 'אם בחוקתי 'תלכו' - וברש"י, שתהיו עמלים בתורה, כי בתורה יש תכלית מיוחדת ב'הליכה' וביגיעה), וגם זה נכלל במאמר הכתוב בריש פרשתן לך לך, תתחיל לעשות 'הליכה'... כי רצונו של המקום ב"ה שאדם ילך ויטייגע בעבודתו ית"ש.

ואילו הרב מפוניב'ז ז"ל המשיל זאת, לעשיר שעמד בצד 'שדה אימונים' - מקום שבו מרגילים את החיילים ואנשי המלחמה, והנה הוא רואה שהחיילים קופצים ומדלגים מעל בור מים גדול ועמוק, אף נדרש מהם להתכופף מטה מטה מתחת 'לגדר תיל' (barbed wires) וכל זה כדי להרגילם לעמוד איתן בכל סוגי ומצבי מלחמה, אלא שהעשיר 'הגולם' הלז לא הבין כי יש תכלית ומטרה בכל אלו המכשולות מהמורות ונסיונות, מניעות ונפילות, נכמרו רחמיו עליהם מדוע יצטרכו 'מסכנים' הללו לדלג על ההרים ולקפץ על הגבעות... ברוב רחמנותו ניגש אל ה'מפקד' הממונה עליהם, ואמר לו, הנה עשיר כקרח אנכי, אין זהב וכסף נחשבים בעיני מאומה, אבקשך שתיקח 'בעלי מלאכה' על חשבון כספי וזהבי והם יישרו את כל השדה אשר אנו עומדים עליה - להוריד את ההרים, למלא את הבורות והבארות בעפר.. וכך לא יצטרכו החיילים להתייגע חינום, שחק המפקד על רוב סכלותו, ואמר לו, אם אכן נדבה לבך לחוננו ממתת ידך, אנא, רחם נא וסייע בעדנו לגמור את ה'חובות' שנצטברו מביניית והעמדת כל אלו המכשולות ומהמורות, המשכיל ילמד מכאן לכל מיני נסיונות וקשיים שיש לו ברוחניות ובגשמיות כי הם עצמם לטובה. וכבר אמרו שכל יפיו של 'כתר המלכות' בא לו מהחללים הריקים - מקום שלא ניצוק בו לא זהב ואף לא כסף אלא אוויר ריק מכל... ומשם נתפשט היופי לכל הכתר כולו, וכלומר ממקום הקושי והייסורים שם הוא יופי ותכלית האמונה (והעבודה).

וכך ביאר הרה"ק האור לשמים' זי"ע ('פר' לך ד"ה ויאמר ה' השני) את דברי הגמרא (מנחות כט): 'עתידי רבי עקיבא לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות'. והיינו שעל כל קוץ וקוץ שהכאיב לו זכה לדרוש תילי תילים של הלכות, כי הקוצים המכאיבים - הנסיונות מהם מתעלה האדם.

רמז לדבר אפשר לראות בהאי עובדא, הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע נשאל פעם אודות 'ספר תורה' שנפל ספק האם בר ישראל כתבו או ערל, נענה החת"ס שיבחנו את התיבות האחרונות שבסוף ספר התורה, אם הם מטושטשות וכתובות שלא מיושר כל כך אזי סימן הוא שהספר נכתב על ידי יהודי כשר, כי מנהג ישראל לערוך 'סיום כתיבת ספר תורה' ברוב עם, לכבד צדיקים וגאונים בכתיבת אותיות, ומשום כך אין כל האותיות שבסוף הספר שוות במראיהן, אך אם יראו שהאותיות כתובות מיושר בשווה ממש סימן הוא שנכרי כתבו. ואפשר להוסיף ולומר, כי הטשטוש וה'שלא כסדרן' הם המרוממים את האדם וגורמים להתעלותו ושלמותו.

כב. בספר ה'עיקרים' (מאמר ג פט"ו) מבאר הטעם שהתיר הקב"ה לנח אחר המבול לאכול בשר בהמה וחיה שהיו אסורים מקודם לכן (ט ב-ג), כי טעו הבריות וסברו שטעם איסור האכילה הוא מפני שבני אדם ובהמות שווים במעלתם, וממילא אין ראוי שיאכל אדם את הבהמה שהלא אין לו יתרון ממנה, ועל כן השחיתו דרכם ונהגו כמנהג בהמות, 'וכאשר נמחו כולם ונשאר אך נח ואשר אתו בתיבה רצה השי"ת לשרש זה הדעת ולעקור אותו מן העולם', ועל כן התיר להם אכילת כל בהמות וחיות, למען ידעו כי יש לאדם יתרון ומעלה מן הבהמה, כי בצלם אלוקים עשה את האדם, ויש בו שכל ודעת להכיר את בוראו ולעבדו. והדברים נוראים למתבונן בהם, כי זה האיש אשר אינו מבין מעלת ה'אדם' שבו יכול להגיע עד לשפלותם של 'דור המבול'... ועד כמה צריכים אנו לזכור בכל עת שאנו 'בני אדם' ולא 'בהמות'...

יש שפירשו לאידך גיסא, שאדם הראשון לא התאפק מלאכול את עץ הדעת, ולא ניכר בו מותר האדם מן הבהמה, על כן נאסר באכילת בעלי חיים, אמנם נח היה 'צדיק תמים', ושלט על עצמו שלא להיות כאנשי דור המבול שמלאו תאוותיהם, על כן התעלה בדין הוא שיאכל בעלי חיים...

באר הפרשה - פרשת לך לך

יא

בין כך ובין כך, מעתה יתבאר הא דאיתא בגמ' (פסחים מט): 'עם הארץ אסור לאכול בשר בהמה', כי כל 'ההיתר' היה מפני ששיימו ליבם לדעת שהם כבני אדם ולא בהמות, או כי יש לבני אדם שליטה על עצמם והם עדיפים מבהמות, ואם הוא 'עם הארץ' ונוהג כבהמה אם כן 'נפל כל ההיתר', ומהיכי תיתי להתירו בבהמה אחר שאינו עדיף ממנה...

כג. על כן יאמרו המושלים משל, לעלה תאנה שהתקנא בציפור דרור המעופפת להנאתה ומשחררת לגמרי ואילו הוא משועבד, קשור ומחובר לאילן, ולעולם איננו מתנתק... ביקש רחמים שאף הוא יזכה להשתחרר מכבליו, ואכן שמע ה' קול תפילתו וניתקו מהעץ. בתחילה הרגיש העלה 'חרות' כבני מלכים, כי מעתה יעוף להיכן שתשאנו הרוח... אבל, אויה, לאחר כמה שעות נהפך למרמס תחת רגלי עוברים ושבים ולא נשאר אפילו 'זכר לחירות' כי אם עור ועצמות...

אף אנו, כל חד וחד בדידיה, אם זה בשמירה על גדרי קדושה, אם תחת עול ה'ראש כולל' או ה'בוט' וכו', אל תחשוב כי מעלה גדולה היא להוריד את העול מעל ראשך, כי אדרבה, שחרור זה פעמים הרבה אינו אלא לרועץ לאדם, טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו. וכשתתבונן בדבר תחזינה עיניך שכל אותם 'משוחררים' רע ומר להם בקרבם... וממילא 'אל תקנא בעושי עולה'...

והוא כ'קמח' המנופה, הרואה שבנפה נשארו תולעים ופסולת והם משוחררים ורק הוא כלוא בתוך השק של קמח, ואינו מבין שאת התולעים והפסולת יזרקו בקרוב לאשפה, ורק הקמח המנופה ישאר וישמש את בעל הבית. כד. הנה כתיב (תהילים יא ה) ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו, ולכאורה אינו דומה משקל רישא דקרא לסופו, שאין זה דבר והיפוכו, אלא היה לו לומר, צדיק יבחן ורשע לא יבחן, או לאמר ה' צדיק אוהב ורשע שנאה נפשו. ומבארים בעלי המוסר דאכן, היינו הך, מאהבתו שאוהב את הצדיק הוא בוחנו ומנסהו בכל מיני נסיונות - ועל ידן הוא מתעלה במדרגה על מדרגתו, ואילו את הרשע מחמת ששנאה נפשו אינו מנסהו ואינו מעלהו במדרגה ומניחו שילך לדרכו, וירעה עד ש...

כה. עוד צריך לדעת גודל החשיבות שיש בכל פעולה שעושה, ואפילו מעשה קטן, ואל יזלזל וימאס בעיניו, וכך כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ז ד"ה טעם) לבאר היאך זכה לוט להיות עם אברהם אבינו וממנו דוד המלך ומשיח - בזכות הרן אביו שמסר עצמו לשריפה באור כשדים למען שמו, והגם שלא היה זה לגמרי לשם שמים, מכל מקום אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ועל כל דבר קטן כגדול משלם הקב"ה שכר משלם.

כתיב בפרשתן, שלאחר שארבעה המלכים לקחו את לוט בן אחי אברהם בשבי 'ויבוא הפליט ויגד לאברם העברי' (יד יג), ופירש רש"י שה'פליט' זה עוג (ונקרא פליט, על שנפלט מהמלחמה או מדור המבול), 'ומתכוין שיהרג אברם וישא את שרה'. והנה מצינו בתורה, שכשהגיעו בני ישראל אל גבול ארץ הבשן יצא עוג מלך הבשן להילחם בהם, 'ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו' (במדבר כא לד), ופירש רש"י 'שהיה ירא משה להלחם שמא תעמוד לו זכותו של אברהם', והרבה יש לתמוה, וכי שייך שתעמוד זכותו של אברהם לאותו רשע מרושע אשר זמם שיצא למלחמה בכדי שיהרג אברהם ויוכל לקחת את שרה, וכעין זה יש לתמוה בדברי המדרש בפרשתן (בר"ר מב ח) 'אמר לו הקב"ה, חייך שכר פסיעותיך אתה נוטל, שאתה מאריך ימים' (ואכן נהרג רק לאחר כארבע מאות וחמישים שנה), ומדוע מגיע לו שכר פסיעות על אותה 'ריצת רגלים להרע', נוראות הוכיחו מכאן בעלי המוסר עד כמה חשובה כל פעולה ודבר קטן לפני הקב"ה, כי הגם שלא הייתה כוונתו לטובה, מכל מקום, מכיוון שיצא מכך דבר טוב אין הקב"ה מקפח שכרו. ומעתה יש ללמוד ק"ו בן בנו של ק"ו, שאם גוי מרושע זה שהיתה כוונתו להזיק, ומה היו מעשיו - שהלך לספר לאברהם, זכה לשכר הרבה עד שנתירא ממנו משה רבינו, על אחת כמה וכמה חביב לפני המקום ב"ה מעשה טוב שיהודי עושה ובפרט אם כוונתו לטובה.

ידוע דבר 'המעשה' על הגולם מפראג, אשר פעם אחת לא הצליחו הדייגים להעלות אפילו דג אחד בחכותיהם וברשתותיהם, ולא היה ניתן להשיג דגים לכבוד שב"ק, ביום השישי בבוקר שלחו את 'הגולם' להביא דגים מן הים, ונתנו בידו שק גדול שבו יצוד ויתפוס את הדגים. הלך הגולם אל הים ונכנס לעומקו והחל במלאכתו, לאחר שעברו כמה שעות הבחינו שה'גולם' איננו, ונזכרו שנשאר הוא בים ומהרו לקרוא לו, ראוהו נאבק עם הגלים ומנסה לתפוס דג אחר דג, קראו לעברו שישוב, אך הלה הראה להם שהצליח למלאות רק כדי מחצית השק, ועדיין הוא 'עוסק במצוה'... אמרו לו שכבר אין צורך לצוד עוד (כי כבר תפס דגים הרבה), הלה לא הבין 'חכמות', ותיכף ששמע שאין צורך בדגים הגביה את השק והפכו ושיחרר את כל הדגים למצולות ים... ובאמת הרי זה משל על כל אלו אשר אומרים

באר הפרשה - פרשת לך לך

יומת' ורק לאחמ"כ 'אחרי ה' אלוקיכם'. אלא, כי באה התורה לומר אל תתפתה לשמוע לקול דברי 'נביא השקר' - אף שהזמן עת קשה מאד, מכל מקום התגבר נא, או אז תזכה לאחר ה' אלוקיכם תלכו וכו'.

תיכון תפילתי - אין כוהנו אלא בפה

בפרשתן (יד יד), 'וישמע אברהם כי נשבה אחיו וירק את הניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלוש מאות וירדוף עד דן, ומבאר הרה"ק הקדושת לוי' ז"ע בדרך הרמוז, כי מספר העבדים אשר לקח עמו עולה בגמטריא שי"ח והוא מלשון שיח ודיבור, כי בכוח הדיבור והתפילה ניצח אברהם באותה מלחמה.

וללמד בא, כי הגם ש'אין מקרא יוצא מידי פשוטו', ובוודאי יצא אברהם אבינו למלחמה עם שלוש מאות ושמונה עשרה עבדים, אך הנצחון לא היה כלל בכוח גבורתם או בטכסיסי המלחמה שלהם, אלא רק בזכות אותם התפילות שנשא אברהם אבינו להצליח במערכה. וכך אמרו חז"ל (תנחומא בשלח ט) לפרש לשון הכתוב (ישעיה מא יד) 'אל תיראי תולעת יעקב' - 'למה נמשלו ישראל לתולעת, מה תולעת הוזה אינו מכה את הארזים אלא בפיה, והיא רכה ומכה את הקשה. כך ישראל אין כוחם אלא בתפילה'.

ולאידך גיסא, המתגבר בעת הקושי - להאמין בה' בכל לב, יזכה לשפע רב והארת פנים מן השמים. וכך איתא מהרה"ק המהר"י מבעלזא ז"ע (פר' ראה ד"ה והנביא) בשם אביו המהר"ש ז"ע כי מצינו במדרש (ב"ר סד ד) 'בן מ"ח הכיר אברהם את בוראו', ובמס' נדרים (לב.) 'י"א שבן ג' הכיר את בוראו', ובשלמא שיטה זו דבן ג' שנים הכיר, אפשר להבין כי אז הוא הזמן שהאדם בא לכלל דעת, אבל מעמו של מאן דאמר בן מ"ח לא נודע, ואמר א"א ז"ל, כי יש עת שנקל יותר להתקרב להשי"ת ולעבודתו, ויש עת שקשה מאד, אך אעפ"כ בשאישי ישראל מתאמץ בכל כוחותיו לעבודתו יתב"ש יכול עתה לזכות למעלות הרבה. והנה לפי חשבון השנים היה 'דור הפלגה' - שכפרו ומרדו בהשי"ת בשנת מ"ח לחיי אברהם, והוא התאמץ לעבוד את הבורא בכל כוחותיו, לכן דייקא אז זכה להכיר את בוראו.

וזכה מבאר, דבפרשת נביא השקר כתיב (דברים יג ד-ו) 'לא תשמע אל דברי הנביא... כי מנסה ה' אלוקיכם אתכם... אחרי ה' אלוקיכם תלכו ואותו תיראו... והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת'. ויש לדקדק מדוע הכנים באמצע דינו של נביא שקר את הפסוק 'אחרי ה' אלוקיכם תלכו', והיה לו לומר 'והנביא ההוא

לעצמם 'אדער גאר אדער גארנישט' - או הכל או כלום, כי אין זה אלא מעשי 'גולם'... אבל האדם הנבון יבין שכל מעט שתפס בחכתו וצד ברשתו - איזה קנין בתורה או עבודה, מצוות ומעש"ט, נחשב לרווח עצום מאין כמוהו. כו. אמרו חז"ל (ע"ז ט) תנא דבי אליהו, ששת אלפים שנה הווי העולם, שני אלפים תוהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח. ועל פי החשבון עולה שמנין ב' אלפים תורה החלו משהיה אברהם בן נ"ב, הקשה הרה"ק ה'דברי יואל' מסאטמר ז"ע הרי אברהם הכיר את בוראו כבר מקודם לכן (או מבן שלוש או מבן מ"ח), ומדוע לא יחשיבו מאז והלאה את השנים של תורה. ותירץ, כי 'האלפיים של תורה' נחשב רק מאז שהיה בעולם 'מסירות נפש' לה' ולתורתו, וזה היה כשהיה בן נ"ב - כשעבר את הנסיון של 'אור כשדים' ולא קודם לכן (הובא בטללי אורות). כז. כלומר, כשם שהתולעת בוטחת אך ורק בפיה, ואין עולה על דעתה כלל וכלל להביא גרזן או כל כלי אחר לגדוע בו את העץ, כמו כן נעמוד בתפילה מתוך אמונה שרק על ידה יושיענו אבינו שבשמים, ובל נסמוך על שום דבר אחר שהוא יהא בעזרנו.

עוד ביארו דמיון התפילה ל'תולעת', שכשם שהתולעת נוגסת וחוזרת ונוגסת פעמים רבות מבלי להתייאש ולחדול, עד שבסופו של דבר מפילה את הארז, כך על דרך זה, יתפלל האדם ויחזור ויתפלל אף אם עדיין לא נושע, ולא יתייאש אלא ידע נאמנה שכל תפילה ותפילה מקרבת את הישועה, וסופה לבוא. בדרך זה ביארו את הפסוק (איכה ב ט) 'שפכי כמים ליבך נוכח פני ה'''. ומהו הלשון 'כמים', שמדרך העולם, בשעה שנוטל האדם כוס מים לשתות לרוויה, ונתקל בדרכו ונשפכו לו כל המים, ודאי שלא יסכים מחמת זה להישאר בצמאונו, אלא יטול בשנית כוס מים להרוות צמאונו, ואם גם זה יישפך ימזוג מיד 'כוס שלישי' וכן הלאה, כך נמי הדרך בצלותא ובבעותא, אף אם רואה האדם שתפילתו לא נתקבלה בפעם הראשונה לא יפסיק מלהתחנן לפני בוראו, אלא ישוב להתפלל עוד ועוד עד שלבסוף יענוהו מן שמיא.

באר הפרשה - פרשת לך לך

ג

הארץ, ואין לך מקום טומאה יותר משם, אלא שזכות אחת הייתה לה שנוהרה ב'שמירת עיניים', לבלתי הביט על האסור, על כן זכתה להתדבק בגוף קדוש כאברהם אבינו, ולא זו בלבד אלא שזכתה לראות מלאך אלוקים בהקיץ. וזה דבר הכתוב וימצאה מלאך ה' בזכות על העין בדרך שור, 'שור' מלשון הבטה וראיה, והיינו ששמרה על העין שלא להביט במראות אסורים. ומכאן תצא הקריאה לכל המייחלים להפקד בדבר ישועה ורחמים בכל ענין שהוא, על ידי שמירת עיניים יושפע עליהם שפע רב¹ משמי שמים, ויזכו לכל המדרגות - אף להיראות עם מלאכים.

וללמדך, שלא יאמר האדם מי אני כי אבוא אל הקדושה, הרי לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אין לי כל ייחוס במעלות קדושים וטהורים - כי אין לך איש מישראל הגרוע בייחוסו יותר מהגר בת פרעה מלך מצרים² ואעפ"כ זכתה לכל אלו ע"י שמירת עיניה, ק"ו לדידן. ע"כ, ישמור כל איש את עינו בכל כוחו³, ועי"ז יזכה לבוא לקדושה רבה מאד.

ובך ביאר ה'תפארת עזריאל' (ד"ה וישבו) בפסוק (יד ז) 'אל עין משפט היא קדש', כי על ידי 'עין משפט', ששופט את עינו, מתי להסתכל ומתי לא, ושומר את פתחי עינו כדת וכמשפט הרי 'הוא קדש' מתקדש בקדושה של מעלה כי אי אפשר לבוא למדרגת קדושה רק ע"י שמירת עיניים.

נפלאות מצינו בדברי הרה"ק ה'חתם סופר' ז"ע על הא דכתיב בפרשתן (יג י) 'וישא לוש את עינו וירא את כל ככר הירדן כי כולה משקה לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה כגן ה' כארץ מצרים', והיינו שסדום ועמורה היו כגן ה' ולא היו זקוקים לגשם 'כי כולה משקה', וכן ארץ מצרים לא נצרכה למטר כי היה בה נהר הנילוס המשקה את כל השדות, ולכאורה קשה מדוע זכו רשעים אלו לחיות בגן ה', כשהם 'מסודרים' בהשפעות טובות בלא להיות תלויים בטל ומטר, ומבאר ה'חתם סופר' כי אין זה כלל 'מתנה', אלא אדרבה 'לא זכו שיצטרכו לתפלה כי לא רצה ה' רמוס חצרו', וכביכול, הרחיקו אותם מעליו - קחו לכם כל צרכיכם ולא תהיו קשורים ותולים עיניכם בי.

ומוסיף ה'חתם סופר' לבאר לפי"ז הא דכתיב להלן (פסוק יח) לגבי אברהם 'וישב באלוני ממרא אשר בחברון', כי העיר חברון היתה המקום הגרוע ביותר בארץ ישראל, וכמו שאמרו חז"ל (סוטה לד:) 'ואין לך טרשים בכל ארץ ישראל יתר מחברון', על כן איווה אברהם מקום זה לשבת שם 'כדי שיצטרך לרחמי שמים כל שעה ושעה'⁴.

על העין בדרך - שכר טוב ליראיו ובפרט בענין שמירת עיניים בפרשתן (טו ז), 'וימצאה מלאך ה' על עין המים במדבר על העין בדרך שור', ביאר הרה"ק ה'דברי שמואל' ז"ע שהנה הגר מוצאה היה ממצרים ערוות

כח. וכבר נודע מה שפירשו צדיקי הדורות בקללת הנחש 'ועפר תאכל כל ימי חיך' (ג יד), שלכאורה קשה, שאין בזה כל קללה רק 'ברכה' שתמיד מזונותיו מצויין לו ולעולם לא ידאג מה יאכל, אלא אין לך קללה גדולה מזו שאין מרגיש בעצמו שהוא תלוי ועומד במי שאמר והיה העולם, ואינו נצרך לבקש מהבורא ית"ש תדיר, וכביכול אמר הקב"ה לנחש איני רוצה שום שייכות עמך...

מעתה, אל יתעצב האיש אשר אינו 'מסודר'... ואינו הולך על 'קרקע מוצקה' אלא מרגיש תדיר שהוא תלוי על בלימה... ואל יפול רוחו בקרבו על שאינו רואה שהקב"ה בעזרו, כי אדרבה סימן מובהק הוא שהקב"ה חפץ בקרבתו ובתפילותיו ורוצה את הקשר והשייכות עמו, על כן אינו ממלא כל מחסורו בפעם אחת, בכדי שתמיד ישא עינו למרום.

כט. וכבר פירש הרה"ק ה'קדושת ציון' ז"ע (קדושת ציון, ח"ב ליקוטי ענינים, ד"ה על הא) לפרש את המאמר 'ישועת ה' כהרף עין', כי ישועת השם באה לו לאדם 'כהרף עין' - כפי מה שהוא משקיע להיות עוצם עינו מראות ברע ושלא לראות מראות שאינם הגונים כפי זה יושיענו ה' בכל מיני ישועות ('הרף' הוא מלשון עצמת העפעף).

ל. ובכלל רמזו על טענה זו בכתוב בריש הפרשה שאמר לו הקב"ה לאברהם אבינו 'לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך' שלא ידמה האדם בנפשו כי קדושה של מעלה באה לו לאדם על ידי מולדתו וייחוס בית אבותו, אלא הכל בא לו לאדם אשר אראך - על פי תורת היגיעה בעבודת א-ל חי (חינוך בית יהודה לך יו"ל תרצ"ז, כע"ז במנורת זהב להרה"ק הר"ז ז"ע).

באר הפרשה - פרשת לך לך

יש שביארו מדוע שידד הקב"ה מערכות תבל ועשה גם גדול כזה, והכל אך ורק בכדי למנוע טרחה קטנה כזאת מאברהם אבינו, אלא כי הקב"ה משלם שכר טוב ליראיו ב'מידה כנגד מידה', ומאחר שאברהם אבינו התחסד לפתוח ארבעה פתחים בארבע צדדי אוהלו בכדי להקל על 'עוברי אורח' שלא יצטרכו לסובב את האוהל אלא מיד ימצאו שולחן ערוך ומיטה מוצעת לך, לכך היקל הקב"ה עליו שלא יצטרך לסובב עצמו ובעמרו על מקומו יוכל לראות את ד' רוחות השמים, ועל דרך זה, המונע עצמו מלצער אחרים כן ינהגו עמו במדה אחר מדה...

וזכר אמרו חז"ל (תנר"ב"א כב ב) חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, לעשות כמעשי אבות, להיות 'בעל חסד' כאברהם אבינו, לחשוב מחשבות על אחיו מישראל במה אוכל להיטיב לך ולהקל עולו מאתו.

מתלמידיו של אברהם אבינו – אהבת חסד ומידות טובות איתא מהרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (הובא באמרי הרי"ם בפרשתן) שחז"ל אמרו (ירושלמי שקלים ב ה) 'האומר שמועה בשם אומרה יראה כאילו בעל שמועה עומד לנגדו, כי השמועה והחידוש ההוא שייך לשורש נשמתו של בעל השמועה, וכאשר לומד מאיר בו נשמתו של בעל השמועה, ובפרשה זו 'בעל השמועה' הוא אברהם אבינו, ולכן מאיר בעולם אורו של אברהם אבינו. והזמן גרמא' ללמוד ממשנת החסד וממידותיו הטובות של אברהם אבינו, ולהיות מתלמידיו של אברהם אבינו בעין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה (אבות פ"ב מ"ט).

בפרשתן (יג יד), 'זה' אמר לאברהם אחרי הפרד לוט מעמו שא נא עניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפונה ונגבה וקדמה וימה, כתב ה'אור החיים' הק' זי"ע וז"ל, באן נעשה לו גם עצום שיוכל לראות מצפון לדרום ומזרח למערב מבלי שיוצרך לסובב עצמו.

לא. הנה נאמר בפרשתן (טו ז-יא) לאחר שברחה הגר מאת שרי, 'וימצאה מלאך ה' וגו', ויאמר הגר שפחת שרי, ונזכר שם בפסוקים ד' פעמים 'ויאמר לה מלאך ה'', ופירשו חז"ל (בר"ר מה ז, והובא ברש"י) 'על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר', וכלומר שנגלו ד' מלאכים אל הגר וכל אחד אמר לה דבר אחר, ולכאורה יש לתמוה מדוע לא היה די במלאך אחד שיאמר לה כל אותם אמירות, ומה צורך יש בד' מלאכים, ואמר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' דבר נורא, כי גם מלאך מוזהר ב'אל תרבה שיחה'... (אבות א ה). מעתה נלמד אנו העשויים מ'בשר ודם' עד כמה אנו צריכים לשמור על עצמנו...

סיפר הרה"ק מסאטמאר זי"ע ששמע מהרה"ק ה'צבי לצדיק' מבלאז'וב זי"ע, שהיה צדיק גדול אשר היה מופשט לגמרי מכל ענייני עוה"ז והיה שקוע כל ימיו לרבות הלילות בתורה ובעבודה, והיה נוהג שבכל עת שנכנסה אליו אשה היה מדליק סיגרי' ומחזיקה בידיו, למען תהיה לו לזכרון על אש הגהנום הבערת... הוסיף הרה"ק מסאטמאר כי בימינו אנו אין די בהדלקת סיגריה אלא צריך להבעיר מדורות גדולות... ומה נעני אנו אבתריה...

לב. בדרך צחות אמרו לפרש את דברי חז"ל (עירובין יח:) אמרה יונה לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך, ואל יהיו מתוקין כדבש ותלויין ביד בשר ודם - לגבי הנהנים מ'טובותיהם' של רעיהם, כי יש אשר יגמלו חסד איש לרעהו, אבל כל חסדם אינו דומה אלא לדבורה ה'עוקצת' (כי מעניקים הרגשה שאינה נעימה ונוחה, וד"ל), ועל זה אומרים לה לצרעה 'לא מדובשך ולא מעוקצך'. והכוונה שלא יתחסדו איש עם רעהו כמו דבש דבורים שמחד גיסא הרי הוא דבש - מתוק כשמו כן הוא, ולאידך גיסא הרי הוא בא מדבורים שעקיצתן שורפת בבשר האדם, כך יש לגמול חסד מתוך חסד... במחשבה לטובה כיצד מי שאנו מטיבין עמו ירגיש שאיננו מכביד ומקשה עלינו, ואין ההטבה באופן שברצוננו להיפטר ממנו.

וכך פירש השל"ה הק' (וירא ל) במה שאמר אברהם אבינו ל'שלושה אנשים' שבאו להתארח אצלו 'אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך', וז"ל, ראוי למי שייטיב לאנשים שיראה להם שהוא מקבל טובה מהם במה שיקבלו ממנו, לא שיתפאר על הטוב שייטיב להם, ולזה תמצא שאברהם הראה לאלו האנשים שהם נותנים לו מתנה בבואם אל ביתו לקבל הטבתו.

לג. איתא בזוהר (ח"א רה:) שהתורה מתחלת באות ב' - ב'ראשית, ולא בא' שהיא ראשונה לאותיות, כי האות ב' מרמזת על ב'רוך והאות א' מרמזת על א'רור וחפץ הבורא להתחיל את התורה בברוך. יש שרמזו, שהאות ב' מרמזת לאדם אינך יחיד בעולמך - זכור תמיד שיש עוד יהודי, ויש לו הצטרפויות משלו - ראה נא לעזרו ולתמוכו, ולא יסובבו כל ימין סביבות א - אחד, כלומר סביב עצמך והצטרפויותיך, אלא זכור את רעך להטיב לו מראשית ועד אחרית.

מקנה לוט', אלא שעד עתה היה רק 'ריב', וביקש אברהם שה'ריב' לא יהפך ל'מריבה' הפרה ורבה והולכת ומתפשטת ל'.¹

ובך הם פני הדברים, כי פעמים רבות מתגדלת המחלוקת באופן שאילו היו זוכרים את תחילת שורש המחלוקת כבר היו משלימים יחדיו זה עידן ועידנים, ורק מחמת שהוסיפו 'קש ותבן' ממשיכה האש לבעור ולכלות כל חלקה טובה, והמשכיל בעת ההיא ידום, שלא תתרבה האש יותר ויותר ל'.

יבקש את הנרדף - הזהירות שלא לפגוע בזולתו ומעלת הנרדפים

בפרשתן (טו ו), 'ותענה שרה ותברח מפניה', כתב הרמב"ן, וז"ל. 'חטאה אמנו בעינוי הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמוע ה' אל עניה ונתן לה

אל נא תהי מריבה - שלא תפרה ותרבה אש המחלוקת בפרשתן (יג ח), 'ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך וכו' כי אנשים אחים אנחנו', מה נמלצו דברי השל"ה הק' זי"ע (בפרשתן אות לג) וז"ל. ושמעתי צחות בתיבת 'מריבה' שאמר בלשון נקבה, ולא אמר 'אל נא תהי ריב' (בלשון זכר), אלא, כי כבר הותחל ריב בין הרועים, לכן אמר אברהם למען השם יפסיקו דברי ריב ולא יוליד בדרך המחלוקת שתמיד עושה פרי ומתרבה, על זה אמר 'אל נא תהי מריבה' לשון נקבה, כאשה המולדת פרי מפרי, ודי בזה שהתחיל הריב, יהיה בזכר שאינו מוליד... עכ"ל ל'.

וכבר ביאר כן ב'תורת משה' להאלישיך הקדוש, דצ"ב, מהו שאמר אברהם 'אל נא תהי מריבה', והרי כבר התעורר דברי ריבות בשעריהם וכמפורש בכתוב (פסוק ז) 'ויהי ליה ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי

וכך דרש הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בדברי הכתוב בפרשתן (יג טז) 'ושמתי את זרעך כעפר הארץ', כי הנה ה'עפר' אין בו שום תועלת כשהוא בפני עצמו, וכל סיבת יצירתו הוא בעבור 'אחרים' ולקיום העולם, שבכל הנבראים יש בהם מיסוד העפר, וגם אי אפשר למאכלים ולבניין בתים בלא עפר. וכנגד זה אמר הקב"ה ושמתי את זרעך כעפר הארץ - שגם זרע אברהם יהיו כל כולם למען אחרים ולטובתם, וכדוגמת העפר.

לד. עפ"י דבריו מבארים את מאמר חז"ל (קה"ר ז כג, וכע"ז נדרים מא.). 'דעת קנית מה חסרת', כי בהוספת אותיות 'מה' על 'ריב' נעשה 'מריבה', ומי שקנה דעת ומבין את גודל ההפסד היוצא מתוך כל מחלוקת, מיד בתחילת ה'ריב', הרי הוא מחסר את האותיות מה, ומונע מה'ריב' להיפך ל'מריבה', ולכן אמרו (חולין פט.) 'כל הבולם פיו בשעת מריבה כתולה ארץ על בלימה', אפילו שכבר היה 'שעת ריב' - וכבר החלה המחלוקת לחולל שמות, הרי הוא עוצרה מיד בכל כוחו, ומקיים את העולם שישאר על מקומו, וזהו 'על בלי-מה'.

לה. וי הרה"ק ה'אגרא דכלה' דורש בלשון 'ויהי' שהוא מלשון 'וי היה', וכלומר 'וי היה על עסק המריבה, כי בכל מקום שיש מחלוקת הוא ווי, ובהיפוך במקום השלום - שמחה וחדוה', ודבריו הקדושים אינם צריכים שום תוספת וביאור...

לו. שאול נשאל הרה"צ רבי אשר פריינד זצ"ל מאחד מתלמידיו, נקלעתי לסכסוך בענייני ממונות, האם כדאי לי לתבוע אותו בבית דין, או שעדיף שאוותר על כל התביעות שיש לי עליו ולהפסיד אותו הממון, ענהו רבי אשר זרוק מיד את כל הטענות ותוותר לו. הוסיף ר"א לומר לו, אילו יעמדו בפניך שתי ברירות, להיכנס למחלוקת או לרוץ אל הכביש כשממולך משאית (טראק) דוהרת על מאה קמ"ש (62 מייל) - עדיף שתקפוץ לכביש מאשר להיכנס למחלוקת, כי למשאית יש ברקסים (מעצורים) אבל מחלוקת בוודאי הורגת (מעט מן האור - ספינקא).

לז. נוראות כתב הרה"ק ה'חווה' מלובלין זי"ע טוב להיות בשלום עם חבירו הגם שהוא בשקר, מלהיות במחלוקת עם חבירו הגם שהוא באמת (אור הנפלאות כח, הובא באבני זכרון ערך מחלוקת).

איתא במדרש (בר"ר פרשה ח ה) בשעה שבא הקב"ה לברא את העולם... חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה, מה עשה הקדוש ברוך הוא נטל אמת והשליכו לארץ, הה"ד (דניאל ח יב) 'ותשלך אמת ארצה', הקשה הרה"ק מקאצק זי"ע (אהל תורה פר' בראשית) מה הרווח בזה, הרי עדיין ה'שלום' עומד על מקומו והוא טוען 'אל יברא', אלא ביאורו, כי כשבטלה האמת גם השלום מסכים שייברא עולם, שהרי כל המחלוקות באים כשכל אחד טוען האמת אתי, דרך האמת כך וכך היא, ממילא כשניטל האמת בטלה מחלוקת.

באר הפרשה - פרשת לך לך

מפי השמועה למדו שבכך צוהו [וביאר הרמב"ן (ב'השנות) על ספר המצוות להרמב"ם 'שכחת העשין' אות ה), עפ"י דרכו של עולם, שכשהאדם מרגיש שהוא אבוד, ואבד מנוס ממנו, הרי הוא נלחם בכל כוחותיו העל טבעיים (למעלה מכותות הטבע) ובוודאי ינצחו את היהודים. וכך הוא לשון ה'משך חכמה' (במדבר לא ז), 'למוד בחוקות המלחמה, שאם יקיפו אותם מכל צד, ומהתיאשם בחייהם כי יפלו ביד צר, יעמדו על נפשם בכל שארית כוחם ויוכלו לעשות חיל, כאשר ידוע בקורות העתים, שכמה פעמים בא מגודל היוש הניצוח הגדול].

הוסיף הגר"ש פינקוס זצ"ל לבאר בטוב טעם (תפארת שמשון פרשת תזריע), כי אם לא ניתן להם מקום להימלט על נפשם הרי הם נהפכים ל'נרדפים' גמורים - והלא כך המביע הקב"ה בהנהגת העולם, שהוא מבקש את הנרדף, אף כאן הא' יבקש את הגויים ולא יהא ביד בני' לנצח אותם.

'הא-ל' המושיע' יושיענו בכל מיני ישועות², ברוח ובגשם³, ונוכה להיות מתלמידיו של אברהם אבינו ולקיים 'והאמין בה', עדי נגאל בקרוב בגאולה שלימה בב"א.

בן שיהא פרא אדם, לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני העינוי. פשיטא ואין צריך לומר כי אין לנו כל שמץ השגה באבות ואמהות הקדושות - אברהם ושרה, אך עלינו ללמוד שכל עול שעבודם של זרע ישמעאל שאנו סובלים עד היום הזה בא לנו מ'עינוי' זה לח'...

כי הקב"ה אוהב את הנרדף, יהיה מי שיהיה, וכמו שביאר הרה"ק האמרי אמת' זי"ע (וכן הוא בשפתי צדיק לך, אות לו) את המשך הקרא (שם פסוק ז) וימצאה מלאך ה'. ולכאורה צריך ביאור מהו וימצאה, וכי חיפש אותה מקודם לכן, היה לו לומר 'זיראה מלאך ה'. אלא, מאחר שהגר הייתה 'נרדפת' משרה אמנו, והרי 'אלוקים יבקש את נרדף' (קהלת ג טו) והוסיפו חז"ל (ויק"ר כו ה) אפילו צדיק רודף רשע, לכן 'חיפש' המלאך אחר 'נעלבין', עד שמצאה... ללמדך מעלת הנרדף, אף אם הנרדפת היא הגר הבורחת משרה אמנו (הובא בליקוטי יהודה) לט.

איתא ברמב"ם (הלכות מלכים ומלחמותיהם פ"ו הלכה ז) וז"ל. כשצדיק על עיר לתפשה, אין מקיפין אותה מארבע רוחותיה אלא משלש רוחותיה, ומניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו, שנאמר (במדבר לא ז) 'ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' את משה',

יש שביארו עוד, כי אכן דייקא אמת כזאת (הבאה על חשבון אחרים) הטוענת 'אל יברא' ראוי להשליכו לארץ. כי המבחן לראות אם אמת בפי האומרה, כשבנין עולם יוצא ממנו ולא 'חורבן עולם'.

לח. כתיב בפרשתן (יג ז) 'ויהי ריב בין רועי אברם ובין רועי מקנה לוט והכנעני והפריזי אז יושב בארץ', וכבר עמדו חז"ל לבאר השייכות בין מריבת הרועים לסיפא דקרא שהכנעני והפריזי היו אז בארץ (והובאו דבריהם ברש"י). ואמרו צדיקי הדורות, כי מצינו ש'כנעני' רומז לעניות, וכדאיתא בגמ' (פסחים ג.) לפרש בלשון הכתוב (זכריה יד כא) 'ולא יהיה כנעני עוד בבית ה' צבא-ות', מאי ולא יהיה כנעני, אמר רבי ירמיה אין כאן עני, ועפ"י יתבאר בלשון הפסוק, שמאחר שהיה 'ריב' ומחלוקת על כן ה'כנעני' אז יושב בארץ, שהמחלוקת מביאה לידי עניות רח"ל, וכלשון השל"ה הק' (יומא דרך חיים אות מד) שמחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות. ובוודאי 'מידה טובה מרובה' שריבוי השלום יביא לנו ריבוי פרנסה בשפע רב.

לט. הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (הובא בנר אלחנן עמ' יב) אמר על דברי חז"ל (חולין פט.) 'אין העולם מתקיים אלא במי שבוולם פיו בשעת מריבה', דהוא כמו 'קטר' הרכבת שמושך עמו את כל הקרונות של הרכבת ע"י שאוצר בתוכו את כל החום הנוצר מן הפחם, כך גם הבולם פיו ואוצר בתוך עצמו את דיבוריו מקיים בזה את כל העולם כולו.

מ. וכמו שאיתא מהרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (אמ"פ לך ט) עד פרשת לך שקורין ענין אברהם אבינו ע"ה העולם נבון, ומפרשה זו מתעורר חסד אברהם (שהוא ממידת החסד) ונעשים ישועות בעולם.

מא. ומן העניין להביא מה שכתב הגה"ק רבי חיים פאלאג'י זי"ע (מועד לכל חי סי' כו אות ה) וז"ל, החודש הזה (חשון) שבטו נפתלי כמו שכתב הרב 'עמודי שמים' (דף קמד:), וראוי לרוץ בו לדבר מצוה, כמידתו 'אילה שלוחה'. וביום י' לחודש שנולד 'גד' כמו שכתוב שם, יהיה היום הזה למזל טוב לכל העושה דבר, וביום טובה יהיה טוב כי זכות גד חופף עליו כל היום ההוא.